

Oponentský posudek na disertační práci

Název: Komunální podniky – jejich cíle a fungování v moderní ekonomice

Autor: Ing. Filip PETRÁCH

Disertační práce se věnuje trvale aktuálnímu tématu – komunálním podnikům, jejich významu a efektivnosti. Deskripce jejich struktury a efektivnosti je doplněna podrobnější analýzou sledující postavení komunálních podniků v rámci (zjednodušeně) nakládání a hospodaření s odpady, kromě nebezpečných.

Oponentský posudek má tuto strukturu:

1. Zhodnocení věcné stránky disertační práce (podle kapitol)
2. Zhodnocení formální stránky práce
3. Zhodnocení dosažených cílů
4. Souhrnné zhodnocení

1. Zhodnocení věcné stránky disertační práce (podle kapitol)

- Kapitola 2 – Literární rešerše

Významná část disertační práce (cca 46% rozsahu) je věnována literární rešerši. Autor ji tematicky rozdělil na dvě části – část obecnou, věnovanou institucím, řízení jejich činnosti a jejich spolupráci se soukromým sektorem (str.3-28), a část věnovanou komunálním podnikům, která má bezprostřední vztah k tématu disertační práce (str.28-54).

Na literární rešerši lze ocenit to, že autor zpracoval rozsáhlý soubor literatury. Zároveň lze uvést několik drobných poznámek:

Ve vždy jsou příspěvky jednotlivých autorů k dané problematice logicky řazeny tak, jak by to struktura tématu vyžadovala. Autor se pravděpodobně snažil zachytit stupeň poznání v co největší šíři, ale někdy na úkor logického sledu. Příkladem je kapitola 2.4.2.1. – kde se začíná u vymezení obcí, předchází se na druhy odpadů, následuje legislativní úprava odpadového hospodářství ...

Podkapitola 2.4.3. je věnována efektivnosti. Autor nejednotně používá pojmy-efektivita-efektivnost (např. na str.48. mluví o efektivitě, ale definuje efektivnost). V odborných pracích je nutné zachovávat terminologickou „čistotu“.

Snad větší prostor v literární rešerši mohla dostat část vztahující se přímo ke komunální problematice

- Kapitola 3 – vymezení cílů, hypotéz a použitých metod

Autor stanovil hlavní cíl (zjednodušeně : poskytování veřejných statků/služeb na příkladu podniků hospodařících s odpady). Tento cíl dekomponoval do 3 dílčích cílů. Souběžně s tím předložil k ověření 3 hypotézy.

Použité metody odpovídají členění disertační práce na část teoretickou a aplikační a věcné orientaci práce. V části teoretické je převážně uplatněn deskriptivní přístup, méně pak přístup analyticko-syntetický (i když ho autor inzeruje). V části aplikační autor využil rovněž deskripci, dále pak trendovou analýzu a analýzu struktury, poměrovou analýzu (příklad finanční analýzy) a dále základní i specifické statistické metody.

Předmětem sledování je v případové studii skupina 157 podniků, jak v soukromém, tak komunálním i smíšeném vlastnictví.

Poznámka: Při výčtu metod (str.62) se domnívám, že nebylo vhodné metody uvádět „jednotným číslem“, protože neexistuje jediná analytická metoda, ale konkrétní analytické metody, zrovna tak jediná metoda statistická, ale statistické metody.

- Kapitola 4 –výsledky a diskuze

V podkapitolách 4.1. a 4.2. autor sleduje vývoj a strukturu podniků právní formy podnikání v letech 2002-2012, a to v rozměru všech podniků tohoto typu v ČR5 a v jejich rámci podniků v komunálním vlastnictví. Odpadovému hospodářství je věnována podkapitola 4.3., kterou lze pokládat za stěžejní část aplikační části práce vzhledem ke stanovenému cíli.

Poznámky:

Autor sleduje některé charakteristiky jako vývoj objemu odpadů, vývoj poplatků. Z hlediska posouzení ekonomických aspektů *není sledována relace* (při téměř neměnném objemu vyprodukovaného odpadu-viz.str.76,graf4)*mezi náklady na tunu odpadu a poplatkem na tunu odpadu a vyvozeny z toho závěry. Mohl by autor tento vztah doplnit v rámci rozpravy?*

Zajímavé informace jsou uvedeny v části, která je věnována počtu a struktuře právnických osob. Na str.79 je v tabulce 2 uvedena změna počtu zahraničních osob. *Co bylo příčinou „odchodu“ zahraničních vlastníků v letech 2007-07?* (jen kurz Eura a koruny?)

Co postrádám je to, že z poctivě provedené deskripce a statistických analýz nejsou zcela jasně a v potřebném rozměru vyvozeny závěry. Proto se domnívám, že je nutné, aby autor zodpověděl tyto dotazy:

Co lze považovat (podle autora) za nejvhodnější formu vlastnictví v oblasti hospodaření s odpady a proč? Dále která forma je nejvýhodnější z hlediska municipalit (a proč) a z hlediska firem poskytujících tuto službu (a proč). Jak lze nepřijatelněji tyto zájmy obou aktérů sladit.

- Kapitola 5 - Závěr

Poznámky:

V rámci hypotézy H2 je zmíněna problematika „umělého navyšování“ hospodářského výsledku o tržby z prodeje investičního majetku. Kdybychom chtěli získat skutečně čistý EBIT, museli bychom vzít v úvahu pouze tržby a bez pohledávek.

V rámci hypotézy H3 autor upozorňuje na vysoký podíl nákladů na služby v rámci celkových nákladů u sledovaných společností. *O jaké nákladové druhy se jedná, že tak významnou měrou ovlivnily hospodářský výsledek?*

2. Zhodnocení formální stránky

Po stránce formální práce plní požadavky kladené na práce tohoto typu. Po stránce jazykové někdy autor nepoužívá zcela jasné pojmy – např. struktura počtu zaměstnanců (str.69), občas jsou v textu (minimálně) překlepy. Tyto poznámky nikterak nesnižují formální parametry práce.

3. Dosažení stanovených cílů

Závěrem posudku lze konstatovat, že cíle, které si autor stanovil, byly splněny. Jediné, co lze připomínkovat je to, že cíle (a jim odpovídající obsah disertační práce) mají určité rezervy ve vztahu k názvu práce „Komunální podniky- jejich cíle a fungování v moderní ekonomice“. Tento název inzeruje širší uchopení problému než jen odpadové hospodářství.

4.Souhrnné zhodnocení

Disertační práci považuji za odpovídající požadavkům, jak po stránce obsahové, tak formální a doporučuji ji k obhajobě. V případě jejího úspěšného průběhu navrhuji autorovi – Ing.Petráčkovi - udělit titul PhD.

**Posudek na doktorskou disertační práci Ing. Filipa Petrácha na téma
"Komunální podniky – jejich cíle a fungování v moderní ekonomice"
pro účely obhajoby na EF JCU v Českých Budějovicích**

Aktuálnost tématu doktorské disertační práce

Téma doktorské disertační práce Ing. Filipa Petrácha je velmi aktuální, jak z pohledu teoretického, tak z pohledu praxe, zejména z pohledu zvýšení efektivity při zajišťování veřejných služeb pro občany, v předložené doktorské disertační práci zejména služeb souvisejících se sběrem a likvidací komunálního odpadu, a tedy i zlepšení hospodaření s finančními prostředky ve veřejných financích na úrovni obcí. Přitom proces efektivního zajišťování veřejných služeb územní samosprávou, optimální volba způsobu zajišťování veřejných služeb je často v praxi velmi složitý, zejména v malých obcích. Hodnotím proto výběr tématu doktorské disertační práce za velmi přínosný.

Cíle práce, hypotéza, metody zkoumání

Hlavní cíl i tři dílčí cíle jsou vymezeny v kapitole č. 3 a jsou vhodně provázány na téma doktorské disertační práce. Z tohoto pohledu jsou stanoveny jasně. Metody práce jsou adekvátní tématu doktorské disertační práce. Velmi kladně hodnotím analýzu způsobu zajišťování shromažďování, sběru a likvidace odpadů zejména komunálními podniky s využitím případové studie. V návaznosti na cíle jsou stanoveny tři hypotézy. Poněkud diskutabilní je stanovení první hypotézy pro shromažďování a sběr komunálního odpadu, konec konců tato hypotéza byla odmítnuta. A priority nemůže jít o typ čistého veřejného statku, byť likvidace odpadů souvisí s externalitami a v kontextu práce jde především o pozitivní ekologické externality.

Práce s literaturou, analytický aparát

Práce s literaturou je na velmi dobré úrovni. Doktorand prokázal velmi dobrý přehled o teoretických směrech bádání, sečtělou nejenom základní odbornou literaturu, která se k tématu disertační práce vztahuje, ale i dalších prací, což je jedním z velkých přínosů předložené práce - v části kapitola č. 2. Nicméně u některých literárních rešerší není vždy jasný vztah k tématu doktorské disertační práce, resp. jejich uvedení v kapitole č. 2 působí nesourodě – např. str. 34 – druhy obcí, podobně str. 37 - veřejná volba apod., nejsou využívány v dalších analýzách. Přehled literatury v seznamu literatury je dostačující.

Doktorand vhodně využívá citací, resp. odkazů na literaturu, škoda, že se nepokusil i v rámci kapitoly č. 2 o formulaci vlastních názorů – např. definice komunálního podniku, k jaké definici se přiklání, podobně u definice veřejných služeb, a propojení na kapitolu č. 4.

K rozsahu předložené doktorské disertační práce

Rozsah doktorské disertační práce je 113 stran textu, práce je dále doplněna seznamem literatury (takže celkem 130 stran) a rozsáhlými přílohami.

Teoretická část – kapitola č. 2 - 3, která je uvedena kapitolou obsahující literární rešerše (poznámky viz výše), je důležitým předpokladem pro splnění cíle práce. Praktická část – kapitola

č. 4 je vyústěním vlastního výzkumu provedeného doktorandem a shrnutého v případové studii. Tato část je také přínosem – přidanou hodnotou v doktorské disertační práci Ing. Filipa Petrácha.

K obsahové struktuře doktorské disertační práce

Předložená doktorská disertační práce má logickou strukturu. Formální stránka je velmi dobrá.

Výše uvedený problém s využitím rešerší pro doktorskou disertační práci pak doktorandovi do určité míry komplikuje zařazení organizačních forem komunálních podniků do forem podnikání. Například – zda lze příspěvkové organizace považovat za podnikatelský subjekt, resp. proč? Podobně obec, dobrovolný svazek obcí, obecně prospěšnou společnost zakládanou obcí. Na str. 29 – samosprávná funkce obce znamená i rozhodování obce, resp. zejména voleného zastupitelstva, v rámci platné legislativy, a to na vlastní odpovědnost i odpovědnost obce nést finanční důsledky svého rozhodování (zejména voleného zastupitelstva obce). Patří do ní i rozhodování o zakládání podniků a organizací a v rámci toho i o nakládání s majetkem obce.

V kapitole č. 4 by bylo užitečné důkladněji zhodnotit příčiny vývoje finančních ukazatelů u různých typů podniků (organizací), které zajišťují sběr a likvidaci komunálního odpadu, zhodnotit i poplatkovou politiku (poplatek jako modifikovaná cena za sběr a likvidaci komunálního odpadu). Nicméně právě provedená analýza v případové studii v této kapitole je provedena kvalitně a tato část práce je také stěžejní.

Postrádám alespoň zmínku o zajišťování sběru a likvidace tříděného komunálního odpadu a jeho financování.

Závěr by měl obsahovat výsledky vlastní analytické části doktorské disertační práce (a nikoliv názory jiných ekonomů – autorů literatury, resp. pak zdůvodnění, proč se doktorand s jejich názory ztotožňuje či neztotožňuje).

Dílicí připomínky:

V práci se vyskytují drobné formulační nepřesnosti – například: ... zajišťování služeb pomocí rozpočtu obce... - jde o financování zajištění potřeb, drobné nepřesnosti například v tabulce č. 17 – počet právnických osob.

Zánik právnických osob – škol v ČR jako příspěvkových organizací je nutné hodnotit v kontextu optimalizace sítě škol v důsledku snižování počtu žáků, studentů.

Otázky k obhajobě:

1. Jaký typ podniku (organizace) by doktorand doporučoval pro zajišťování sběru a likvidace komunálního odpadu?
2. Co všechno může ovlivnit ziskovost či ztrátovost podniku (organizace) zajišťující sběr a likvidaci komunálního odpadu? Za jakého předpokladu jsou podniky zajišťující sběr a likvidaci komunálního odpadu ziskové?

Výsledné hodnocení:

Doktorskou disertační práci Ing. Filipa Petrácha považuji celkově za kvalitní a přínosnou.

Doktorand prokázal schopnost vědecké práce. Výše uvedené připomínky a doporučení nemají smysl výrazně snížit kvalitu předložené doktorské disertační práce. Výsledky výzkumné části – případové studie by si zasloužily i publikovat.

Předložená doktorská disertační práce splňuje požadavky kladené na tento typ prací.
Doporučuji proto doktorskou disertační práci Ing. Filipa Petrách k obhajobě a po její úspěšné obhajobě před příslušnou komisí doporučuji udělit Ing. Filipu Petráchovi titul Ph.D.

Praha 9. 9. 2013

Doc. Ing. Jitka Peková, CSc.
Katedra regionálních studií
NF VŠE Praha

OPONENTSKÝ POSUDOK

na dizertačnú prácu Ing. Filipa Petrácha na tému
„Komunální podniky – jejich cíle a fungování v moderní ekonomice“
Školiteľ: doc. Ing. Ivana Faltová Leitmanová, CSc.

Vývoj ekonomík krajín strednej a východnej Európy po roku 1990 priniesli zásadné zmeny vo výstavbe a fungovaní spoločnosti. Jedným zo systémov, ktorý demokratizáciou a decentralizáciou prešiel hlbokými premenami je systém verejnej správy. Nové podmienky si vyžadovali transformovať aj tento dôležitý segment riadenia a výkonu verejnej moci. Nová štruktúra orgánov verejnej správy nadobudla nové kompetencie v novom legislatívnom prostredí v zabezpečovaní verejných služieb ako rozhodujúcej oblasti pôsobnosti. Pre zabezpečovanie zverených služieb si orgány verejnej správy kreovali inštitúcie na ich zabezpečenie. Jednou z organizačných foriem sú komunálne podniky a takouto službou, ktorú zabezpečuje miestna úroveň samosprávy, je odvoz a likvidácia odpadov. V zabezpečovaní tejto služby je dosahovaný kompatibilný výkon samospráv bez rozdielu skúmanej krajiny. Rozdiely však môžu byť v organizačných formách realizácie. Konfrontácia a komparácia jednotlivých foriem zabezpečovania v Českej republike s akcentom na komunálne podniky a ich pozíciu, vývoj, efektívnosť výkonu je témou práce. Podoba, v akej je predložená práca spracovaná, predstavuje originálny výstup a z pohľadu nízkeho rozpracovania témy v českých podmienkach je zaujímavým a prínosným dielom k danej téme. Zároveň predstavuje hodnotenie stavu k určitému časovému momentu a má teda aj svoju inšpiratívnu hodnotu pre ďalšie etapy, resp. typy skúmania.

Práca má rozsah 136 strán vrátane literatúry, zoznamov grafov, tabuliek a prílohovej časti. Vlastný text je spracovaný na 117 stranách. Je dobre čitateľný, prehľadnosť je dosahovaná adekvátnym množstvom tabuliek, schém, mapiiek a hlavne grafov. Je štruktúrovaný do piatich častí, pričom nosnou časťou s vlastným výskumom pri využití štatistických metód je 4. kapitola osobitne časť 4.3, kde priamo skúma pozíciu a väzby komunálnych podnikov na báze vybraných ukazovateľov a premenných. Touto štruktúrou dizertant dosiahol relatívnu „čistotu“ a prepojenosť celého textu od názvu cez cieľ až po analýzu.

Teoretické východiská práce sú obsahom časti „Literárne rešerše“. Z hľadiska ich špecifikácie a logickej postupnosti zoradenia je potrebné konštatovať niektoré skutočnosti. Keďže objektom skúmania sú komunálne podniky, dizertant opodstatnene siahol po teórii inštitucionálnej ekonómie. No pomerne jednoduchou skratkou prešiel na New Public Management ako ďalší teoretický koncept – „neefektívnosť fungovania a využívania zdrojov môže riešiť práve NPM“. Možno mohlo byť doplnené toto prepojenie s odkazom na Hooda (1991), ktorý konštatuje, že NPM pochádza z výsledku pôsobenia 2 prúdov – nová inštitucionálna ekonómia a prenikanie manažérskych metód zo súkromného sektora. Súčasne bolo vhodné zdôrazniť, že NPM ako vývojový koncept bol v pozadí reforiem verejnej správy po roku 1990 aj krajín strednej a východnej Európy (vrátane ČR) ako tzv. stratégia umierneného manažerizmu (v texte sú uvádzané len vyspelé ekonomiky a rozvojové krajiny). Súčasne pri charakterizovaní NPM (obsah, prínosy a riziká) sú z hľadiska témy práce aj ďalšie (relevantnejšie) zdroje napr. autori Keraudren a Mierlo 1997, resp. Foster a Plowden 1996 alebo Pollit a Boukaert 2011 okrem uvádzaných zahraničných autorov. Dizertant pre účely práce doplnil, resp. „uprednostnil“ domácich autorov a teda sekundárne zdroje. K východiskám práce zaraďuje autor verejno-súkromné partnerstvo, komunálne podniky a verejné služby. Ak vychádzame z Pollita a Boukaerta (zdroj Public Management Reform 2011, s.25), kde spájajú NPM s dvomi základnými nástrojmi – kontrahovanie a PPP, tak je

zaradenie časti o PPP logické. No vzhľadom na aplikačnú časť práce a vychádzajúc aj z cieľa práce pôsobí táto časť ako nadbytočná v uvedenom rozsahu, lebo či fungujú podniky pre zber a likvidáciu odpadu na princípe PPP alebo nie, sa vo vlastnom výskume neskúma. Naopak „povýšená“ na samostatnú časť, nielen podbod, sa ponúkala časť 2.4.2 o verejných službách a na ňu v logike výkladu by nadväzovala časť o komunálnych podnikoch. Pre etablovanie a následne aj vo výsledkoch práce využíval dizertant aj ďalšie (neuvádzané) teoretické východiská (teóriu decentralizácie vo vzťahu k jej formám – kompetenčná a trhová, teóriu lokalizácie pri rozmiestnení podnikov v Lorenzovej krivke). K poznámkam k tejto časti práce treba dodať, že text ako citácia Jílka (2008) na s. 34 nemá relevanciu na obsah textu a na s.35 je uvádzaná schéma ochrany len pre dopytový (poptávkový) model verejných služieb, prečo nie aj ponukový?

Hlavný cieľ práce na s. 54 je formulovaný pomerne obecné. V jeho druhej časti mohlo byť špecifikované, ktoré konkrétne vybrané aspekty budú skúmané, pretože ani dielčie ciele ich neidentifikujú. Od stanovených 3 dielčích cieľov sú formulované 3 hypotézy, ktoré sa nepotvrdili a s dovetkom k 2. hypotéze, že hypotéza sa väčšinou formuluje ako pozitívna, teda mal dopad. V súvislosti s 3. hypotézou sa ponúkala jej iná formulácia, resp. formulovať aj 4. hypotézu, ktorá by overovala vzťah právnych foriem a majetkovej podstaty (interná a externá forma) alebo o efektívnosti zabezpečovania vybranej služby – teda v znení, že táto služba je efektívnejšie zabezpečovaná súkromným sektorom, veď preto NPM ako nástroj zefektívnenia verejnej správy manažérskymi metódami súkromného sektora.

Metódy a metodický postup pre naplnenie cieľa boli vhodne zvolené a použité. Výsledkom je rozsiahla štatistická analýza (s regresnou a korelačnou analýzou) a bohatou prílohou časťou práce. V tejto časti textu sa nachádza Tabuľka 14, kde je koncentrácia premenných pre štatistickú analýzu, no nepôsobí „čitateľne“ a vyvoláva otázky (napr. príspevkov organizácií je raz skúmaných 113 dvomi premennými, potom 103 ďalšími (inými) dvomi premennými, nakoniec 77 treťou dvojicou premenných) – vysvetlenie tohto javu v texte by to zjednodušilo.

Výsledky a diskusia prezentujú veľmi detailné zakomponovanie komunálnych podnikov vo vybranej službe s ich vývojom, právnymi formami, efektívnosťou fungovania až po väzbu na veľkostnú štruktúru obcí. Zaujímavým obrazom je zhluhovanie podnikov zabezpečujúcich zhromažďovanie a zber odpadov (s.85). V súvislosti s konštatovaním s.83, že nie je možné jednoznačne hovoriť o kauzalite medzi veľkosťou municipality a formou zabezpečovania, žeby prechádzala komunálna forma vlastníctva v súkromnú, je tu otázka: prečo to nie je možné konštatovať? Je to tým, že to nie je možné sledovať, lebo nie je dané, aký počet obyvateľov daný podnik obsluhuje – teda nielen danej municipality, v ktorej sídli, ale aj ďalších, ktoré majú kontrahovanú túto službu s podnikom bez toho či ide o súkromný alebo verejný podnik (v rámci medziobecnej spolupráce)? Interpretácia Lorenzovej krivky na s. 85 (všeobecne sa táto krivka zostavuje ako konkávna, nie konvexná) evokuje otázku: Ako interpretovať jej priebeh – je žiaduce (optimálne), aby boli podniky rovnomerné rozmiestnené v priestore? Ktoré faktory podporujú rovnomernosť a ktoré jej naopak odporujú? (napr. ak zoberieme výsledky tabuľky 29). Druhá časť výskumu sa venuje efektívnosti fungovania podnikov a zaradenie tejto časti je treba vnímať ako cenné pre danú problematiku a aj v tejto väzbe sa objavuje absencia hypotézy pre daný problém. Na s. 93a 94 pri interpretácii grafov 12 a 13 je formulácia, ktorú by bolo dobré vysvetliť: „v priemere najvyššie hodnoty dosahovali „rovnež“ s.r.o. (graf 13)“, pričom graf 12 zobrazuje, že najvyššie hodnoty sú u príspevkov. – obostojí takáto interpretácia? Pre časť 4.3.3 Korelačná analýza a výsledkov z nej dosiahnutých vyvstáva otázka: aká hodnota bola dosadená pri premennej počet obyvateľov?

Bol to počet obyvateľov municipality, v ktorej je sídlo podniku? Ak áno, ako by to zmenilo hodnoty a ich interpretáciu, ak by premenná obsahovala všetkých obsluhovaných obyvateľov podnikom? V časti o finančných ukazovateľoch nie sú výsledky prekvapujúce a preto sa núka poznať názor autora: Aké odporúčania by formuloval pre prisp. organizácie, keď ich činnosť je v hlavnej činnosti stratová (s. 103) v kontexte konštatovaní na s.110 (koniec) a s.112 (úvod)?

Záver práce sumarizujú postup a výsledky práce, charakterizujú overenie hypotéz a navrhujú odporúčania pre ďalšie fungovanie komunálnych podnikov aj v kontexte najnovších legislatívnych úprav. Napriek viacerých pripomienkam a z nich plynúcich otázok, je treba konštatovať, že predložená práca predstavuje cenný príspevok pre skúmanie problematiky komunálnych podnikov a zaslúži si pozornosť jednak ako pokračovanie v ďalšom výskume ako aj pre decíznu sféru, resp. reprezentantov miest a obcí z hľadiska zužitkovania prezentovaných originálnych výstupov.

Záver: Predložená dizertačná práca je výsledkom zvládnutia vedeckých metód práce a zanietenia doktoranda, kde popri dobre spracovaných teoretických východiskách práca prezentuje aj schopnosť tvorivo využiť štatistický aparát a na základe získaných výstupov formulovať závery s odporúčaniami pre českú prax. Stanovený hlavný cieľ práce bol splnený. Prácu odporúčam k obhajovaciemu pokračovaniu, v rámci ktorého by bolo vhodné, keby dizertant reagoval na otázky a pripomienky uvedené v posudku. Doktorandská dizertačná práca spĺňa požadované predpoklady a na základe uvedeného navrhujem Ing. Filipovi Petráchovi po úspešnej obhajobe udelenie akademického titulu philosophiae doctor (PhD) v študijnom programe 6208 N Ekonomika a management.

V Bratislave, dňa 14.8.2013

prof. Ing. Elena Žárska, CSc.,
Katedra verejnej správy a regionálneho rozvoja
Národohospodárska fakulta EU Bratislava